

НІКОЛЕНКО Л. М.,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки
(Державна установа «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова
Національної академії наук України»)

УДК 340.1:346.91

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.3>

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУТСТВО ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ

У статті досліджується процес адаптації українського законодавства про банкрутство до *acquis communautaire* в умовах євроінтеграційного курсу України. Зазначено, що цей процес є стратегічно важливим кроком не лише для виконання міжнародних зобов'язань України, але й для формування справедливого, ефективного та прогнозованого правового середовища в сфері фінансової неплатоспроможності. Адаптація розглядається як багаторівневий процес, що охоплює не лише формальне перенесення норм Європейського Союзу у національне право, а й глибоку інституційну та методологічну трансформацію правової системи. Досліджено ключові концепти: апроксимація, транспозиція та імплементація, а також принципи юридичної визначеності, пропорційності, верховенства права, залучення зацікавлених сторін і динамічної адаптації. Особлива увага приділено функціональному підходу, який передбачає досягнення цілей європейських директив, таких як ефективна реструктуризація, захист кредиторів і надання боржникам «другого шансу».

Запропоновано низка практичних інструментів адаптаційного нормопроекткування, зокрема: нормопроектувальне моделювання із застосуванням правових симуляцій; методологія оцінки регуляторного впливу (RIA) для визначення ефективності змін; інституційна адаптація органів, що реалізують політику у сфері банкрутства; створення систем моніторингу впроваджених норм. Позитивним досвідом слугують моделі Франції (*conciliation, sauvegarde*) та Нідерландів (процедура *WVOA*), які дозволяють запровадити ефективні механізми досудової реструктуризації й надати боржнику другий шанс.

На прикладі країн Центрально-Східної Європи продемонстровано ефективність гібридних моделей адаптації, що поєднують європейські стандарти з локальними правовими практиками.

Зроблено висновок, що адаптація законодавства про банкрутство до *acquis communautaire* – це міждисциплінарне завдання, що вимагає глибокого правового аналізу, залучення європейських *best practices* та формування нового інституційного середовища. Запропонована методологія дозволяє гармонізувати українське законодавство з правом Європейського Союзу і створити ефективну модель правового регулювання банкрутства.

Ключові слова: *нормопроекткування, правотворчість, Європейський Союз, банкрутство, неплатоспроможність, acquis communautaire, кредитор, боржник, конкурсне провадження, адаптація законодавства.*

Nikolenko L. M. Adaptation of Ukrainian bankruptcy legislation to the *acquis communautaire*: methodological principles and practical tools of legislative drafting

The article examines the process of adapting Ukrainian bankruptcy legislation to the *acquis communautaire* in the context of Ukraine's European integration course. It is noted that this process is a strategically important step not only for fulfilling Ukraine's international obligations, but also for forming a fair, effective and predictable legal environment in the field of financial insolvency. Adaptation is considered as a multi-level process that encompasses not only the formal transfer of European Union norms into national law, but also a deep institutional and methodological transformation of the legal system. The key concepts are explored: approximation, transposition and implementation, as well as the principles of legal certainty, proportionality, rule of law, stakeholder involvement and dynamic adaptation. Particular attention is paid to the functional approach, which involves achieving the goals of European directives, such as effective restructuring, creditor protection and providing debtors with a "second chance".

A number of practical tools for adaptive regulatory design are proposed, including: regulatory design modeling using legal simulations; regulatory impact assessment (RIA) methodology to determine the effectiveness of changes; institutional adaptation of bodies implementing bankruptcy policy; creation of monitoring systems for implemented regulations. The models of France (*conciliation, sauvegarde*) and the Netherlands (*WHOA procedure*) serve as positive experiences, which allow the introduction of effective mechanisms for pre-trial restructuring and provide the debtor with a second chance.

The effectiveness of hybrid adaptation models combining European standards with local legal practices is demonstrated on the example of Central and Eastern European countries.

It is concluded that the adaptation of bankruptcy legislation to the *acquis communautaire* is an interdisciplinary task that requires in-depth legal analysis, the involvement of European best practices and the formation of a new institutional environment. The proposed methodology allows harmonizing Ukrainian legislation with European Union law and creating an effective model of legal regulation of bankruptcy.

Key words: *legislative drafting, lawmaking, European Union, bankruptcy, insolvency, *acquis communautaire*, creditor, debtor, bankruptcy proceedings, adaptation of legislation.*

Вступ. У сучасних умовах євроінтеграційного поступу України ключовим завданням є гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу (далі – ЄС). Серед пріоритетних напрямів цієї трансформації особливе місце займає реформування законодавства про банкрутство як складової фінансово-правової системи, що визначає механізми відновлення платоспроможності, захисту прав кредиторів та боржників, забезпечення стабільності ринку та довіри до інституцій правосуддя. Саме від рівня адаптації норм, що регулюють інститут банкрутства, до європейських стандартів залежить не лише ефективність економіко-правової політики держави, але й темпи інтеграції у внутрішній ринок ЄС. Адаптація українського законодавства про банкрутство до стандартів ЄС не лише відповідає зобов'язанням України в рамках Угоди про асоціацію, але й відкриває перспективи для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, залучення іноземних інвестицій та забезпечення верховенства права у сфері економічних відносин.

На сьогоднішній день *acquis communautaire* не містить єдиного кодифікованого нормативного акту у сфері банкрутства, проте охоплює низку директив, регламентів, судових рішень Суду ЄС та інституційних підходів, що формують уніфіковану правову рамку для

держав-членів. У цьому контексті перед Україною постає складне завдання – не просто механічно імплементувати окремі положення *acquis communautaire*, а створити узгоджену систему національного права в сфері банкрутства, що відповідатиме як європейським принципам, так і соціально-економічним реаліям України.

З огляду на зазначене, особливої актуальності набуває дослідження методологічних принципів і практичних інструментів нормопроєктування, що забезпечують ефективну та цілісну адаптацію українського законодавства про банкрутство до правової системи ЄС. Наукове осмислення цих аспектів вимагає міждисциплінарного підходу, який поєднує доктринальні засади європейського права, компаративістський аналіз, економіко-правові механізми та інституційну практику правотворення.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення концептуальних і прикладних основ модернізації законодавства про банкрутство в Україні відповідно до *acquis communautaire*, формування методології адаптаційного нормопроєктування, а також аналіз інструментів, здатних забезпечити ефективну імплементацію європейських стандартів у національне правове поле. Такий підхід не лише дозволить забезпечити відповідність законодавства України зобов'язанням пов'язаних з прагненням стати повноправним членом ЄС, а й сприятиме формуванню стабільного, прогнозованого та справедливого правового середовища в сфері неплатоспроможності.

Результати дослідження. Адаптація законодавства є складним і багатовимірним процесом, що охоплює не лише формальне відтворення норм *acquis communautaire* у національному правопорядку, але й глибоку трансформацію інституційного середовища, механізмів реалізації права та правової культури. У сучасній правовій доктрині адаптація трактується як поетапна інтеграція правових, економічних і політичних стандартів ЄС у правовий простір країн-кандидатів, що супроводжується складними реформами [1, с. 120–126]. Наукова думка виділяє низку взаємопов'язаних понять: апроксимація (*approximation*) – загальний процес зближення правових систем держав-членів та країн-кандидатів [2, с. 7–12]; транспозиція (*transposition*) – формальне включення норм директив ЄС у внутрішнє законодавство, що не гарантує їх ефективного застосування [3, с. 125]; імплементація (*implementation*) – фактичне забезпечення дії норм через ефективні адміністративні, судові та контрольні механізми [4]. Слід підкреслити, що адаптація – найширше поняття, яке охоплює як правову гармонізацію, так і інституційно-структурну інтеграцію норм *acquis* в національний контекст [5, с. 496–499].

На думку провідних вчених, важливою складовою адаптації є не лише відтворення змісту правових норм, а й створення механізмів правозастосування, здатних досягти очікуваного ефекту в конкретному правовому та соціальному контексті [6, с. 231–255].

У сфері банкрутства найбільш релевантним вважається функціональний підхід [7, с. 141–189], за якого важливішим є досягнення цілей директив ЄС – таких як ефективна реструктуризація, захист прав кредиторів і надання боржнику «другого шансу» – а не буквальне копіювання правових форм.

Значну роль у формуванні сучасної моделі банкрутного права в ЄС відіграє Директива 2019/1023, яка зобов'язує держави-члени забезпечити: ранній доступ боржника до процедур реструктуризації; захист від виконавчих дій протягом «пільгового періоду»; механізми прийняття плану реструктуризації більшістю кредиторів; ефективну реалізацію другого шансу для підприємців; підвищення ефективності судових процедур через цифровізацію та спеціалізацію суддів. Особливої уваги заслуговує концепція *second chance*, яка передбачає право на звільнення від боргів протягом не більше ніж 3 років [8], що повністю відрізняється від чинного підходу в Україні, де процедура звільнення від боргів складна й обмежена.

Адаптація законодавства про банкрутство до *acquis communautaire* вимагає структурованого методологічного підходу, який базується на принципах правової інтеграції та порівняльного правознавства. Основними принципами є:

принцип юридичної визначеності: європейське право наголошує на юридичній визначеності для забезпечення передбачуваності та стабільності економічних відносин.

У законодавстві про банкрутство це передбачає чітке визначення понять, таких як «неплатоспроможність», прозорі процедури реструктуризації та передбачувані результати для кредиторів і боржників;

принцип пропорційності є основою права ЄС та вимагає, щоб законодавчі заходи були доцільними, необхідними та збалансованими. Адаптація законодавства про банкрутство має враховувати інтереси боржників, кредиторів і суспільства. Наприклад, запровадження механізмів досудової реструктуризації, передбачених Директивою (EU) 2019/1023, має уникати надмірного навантаження на малі та середні підприємства, зберігаючи захист прав кредиторів [8];

принцип верховенства права ЄС: верховенство права ЄС над національним законодавством вимагає від України пріоритетного врахування європейських регламентів і директив, зокрема у сфері транскордонної неплатоспроможності. Це передбачає внесення змін до законодавства про банкрутство для визнання іноземних процедур неплатоспроможності відповідно до Регламенту (EU) 2015/848 [9];

принцип залучення зацікавлених сторін: ефективне нормопроєктування передбачає залучення бізнесу, кредиторів, правників і судових органів. Підхід ЄС до питань неплатоспроможності, як видно з консультативних процесів щодо Директиви (EU) 2019/1023, підкреслює важливість партисипативного врядування;

динамічна адаптація: *acquis communautaire* є динамічним, що вимагає від України гнучкості у процесі адаптації законодавства до майбутніх змін у європейських стандартах, таких як оновлення рамок реструктуризації чи захист прав кредиторів.

Інструментарій нормопроєктування в контексті адаптації українського законодавства в сфері банкрутства до *acquis communautaire* є не просто технічним засобом перекладу норм ЄС на мову національного права. Це складна система аналітичних, правових, процедурних та інституційних механізмів, покликана забезпечити не тільки формальну відповідність, а й ефективну дієвість нових правових норм у конкретному національному контексті.

По-перше, важливо застосовувати нормопроєктувальне моделювання, яке ґрунтується на: функціональному аналізі європейських норм (мета, логіка, механізми реалізації); ідентифікації правових прогалин, колізій або концептуальних розбіжностей між правом ЄС та чинним українським законодавством щодо банкрутства; побудові моделей правового впровадження із залученням альтернативних сценаріїв (*best practices*, *soft law*, моделі імплементації директив); тестуванні норм за допомогою правових симуляцій або пілотних проєктів. У світлі Директиви (ЄС) 2019/1023 про реструктуризацію та неплатоспроможність, а також з огляду на правозастосовчу практику держав-членів ЄС, модернізація українського законодавства про банкрутство повинна здійснюватися через запровадження як матеріальних, так і процесуальних змін, орієнтованих на досягнення ефективності, справедливості та стійкості інституту неплатоспроможності. Українське законодавство повинно передбачити дієві механізми раннього реагування на ризики неплатоспроможності (*early warning tools*), наприклад, за аналогією з моделлю Франції та Нідерландів. Франція запровадила розгалужену систему позасудових процедур: *conciliation* – конфіденційна процедура, в якій медіатор (*conciliateur*), призначений судом, допомагає боржнику та кредиторам досягти згоди щодо реструктуризації боргу; *sauvegarde* – формалізована судова процедура превентивного характеру, яка дозволяє боржнику зберегти контроль над підприємством (*debtor-in-possession*), забезпечуючи при цьому захист від примусового стягнення. Ці механізми дозволяють: уникати відкриття класичної процедури банкрутства; зберегти ділову репутацію боржника; мінімізувати соціальні наслідки (звільнення працівників, знищення бізнесу) [10]. Нідерланди запровадили сучасну процедуру реструктуризації – *WHOA* (*Wet Homologatie Onderhands Akkoord*) яка: дозволяє боржнику запропонувати план реструктуризації окремим класам кредиторів без відкриття повної процедури банкрутства; передбачає можливість *scam-down* для незгодних класів кредиторів; забезпечує судові підтвердження плану навіть без їхньої згоди (*judicial confirmation*). Ця модель особливо ефективна для середніх і малих підприємств, які потребують швидкого фінансового оздоровлення без руйнівного впливу публічного банкрутства [11].

По-друге, особливу увагу слід приділяти методології оцінки регуляторного впливу (Regulatory Impact Assessment – RIA). Це дає змогу: виявити економічні, соціальні та адміністративні наслідки запропонованих змін; уникнути нормативного перевантаження та зберегти баланс між захистом інтересів кредиторів і боржника; забезпечити стабільність бізнес-середовища, що є ключовим фактором для інвестиційної привабливості країни.

Третім важливим інструментом є інституційна адаптація, тобто коригування компетенцій, процедур та ресурсного забезпечення органів, що реалізують право банкрутства. Це стосується судів, арбітражних керуючих, державних органів, реєстрів тощо. Без реального перетворення інституційної інфраструктури навіть ідеально виписані норми залишаються декларативними.

Четвертий напрям – створення внутрішньої системи правового моніторингу та механізмів зворотного зв'язку. Адаптація не завершується прийняттям норми. Необхідно постійно оцінювати її ефективність, виявляти прогалини, відстежувати відповідність судової практики європейським стандартам, проводити навчання для правозастосовувачів.

У практиці країн Центрально-Східної Європи, які вже пройшли шлях євроінтеграції (Польща, Чехія, Словаччина), ключовими стали гібридні моделі адаптації, які поєднують рецепцію директив із локальними інструментами реалізації, адаптованими до правової культури та інституційної зрілості. Наприклад, Польща створила спеціалізовані суди з питань неплатоспроможності та запровадила електронні реєстри процедур, що суттєво підвищило ефективність імплементації [12].

Таким чином, адаптація українського законодавства про банкрутство до *acquis communautaire* не повинна бути зведена до перенесення тексту директив або обмежуватись правовою рецепцією. Йдеться про цілісну правову та інституційну реконфігурацію, яка спирається на стратегічне нормопроєктування, перевірені регуляторні методики, гнучкі моделі адаптації та безперервний аналіз результативності реформ. Крім того, вона має охоплювати розуміння теоретичних основ європейського права та інститутів банкрутства; спиратися на функціональні критерії; використовувати інструменти правового дизайну, такі як *ex-ante* оцінка, механізми *stakeholder engagement*, інституційне прогнозування наслідків; узгоджувати національні реформи із Цифровим та Зеленим переходом ЄС, що вимагає включення критеріїв сталості у процедури банкрутства; спиратися на експертне середовище та наукову доктрину, як джерело формування нової нормативної культури; бути чутливою до національного контексту та базуватись на чітких методологічних орієнтирах, що враховують як правові, так і соціально-економічні аспекти реформування.

Отже, ефективна адаптація законодавства у сфері банкрутства повинна поєднати норми *acquis communautaire* із соціально-економічними умовами українського правового простору, враховуючи цінності правової держави, пріоритет прав людини, функціональну ефективність і інституційну сталість.

Усе це потребує створення нової парадигми нормопроєктування, в основі якої – системність, відкритість до інновацій, інтегрованість у європейський правовий простір та відповідальність за соціальні наслідки правових рішень.

Висновки. Адаптація українського законодавства про банкрутство до *acquis communautaire* є складним, багаторівневим процесом, що вимагає не лише формального відтворення європейських норм, але й глибокої доктринальної та методологічної переоцінки підходів до регулювання інституту неплатоспроможності. У цьому процесі надзвичайно важливо дотримуватися системного, послідовного та науково обґрунтованого підходу до нормопроєктування, що дозволить не лише забезпечити відповідність європейським стандартам, а й створити ефективну, справедливу та прозору систему захисту учасників економічного обігу в умовах ринкової економіки.

На підставі зробленого аналізу запропонована модель адаптаційного нормопроєктування – міждисциплінарна, функціональна, інституційно орієнтована, яка дозволяє розглядати процес адаптації як складову стратегічного реформування правового поля, що базується на науково обґрунтованих підходах, механізмах оцінки регуляторного впливу, зворотного

зв'язку та інклюзивного правотворення. Це відкриває шлях до формування сучасного, інвестиційно привабливого, передбачуваного та справедливого режиму неплатоспроможності, здатного інтегрувати Україну у правовий простір ЄС не лише формально, а й за сутністю правових рішень.

Отже, ефективна імплементація європейських стандартів у сфері банкрутства має розглядатися як динамічний, цілісний і системоутворюючий процес, що вимагає нової якості нормопроєктування, високого рівня правової експертизи, міжінституційної координації та постійної адаптації до змін, які відбуваються у праві ЄС. Саме такий підхід здатен забезпечити не лише виконання міжнародних зобов'язань України, а й закласти підвалини для побудови правової держави, орієнтованої на сталий розвиток та добробут своїх громадян.

Список використаних джерел:

1. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Адаптація національного законодавства до права ЄС: досвід держав-членів та держав-кандидатів для України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. №. 82. Ч. 1. С. 120–126.
2. Забігайло В.К. *Право України в контексті його апроксимації до права Європейського Союзу. Українсько-європейський журнал міжнародного та порівняльного права*. 2000. № 1. С. 7–12.
3. Prechal S. *Directives in EC Law* (2nd ed.). Oxford University Press. 2005. 384 p.
4. Paul Craig, Gráinne de Búrca. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford University Press. 2024. 1344 p.
5. Ніколенко Л.М. Принципи нормопроєктування у контексті адаптації до права Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 496–499.
6. Wessels B. *International Insolvency Law Part II, European insolvency law*. 2017. 950 p.
7. Zumbansen Peer C., *Transnational Legal Pluralism. Transnational Legal Theory*. 2010. Vol. 10, №. 2, P. 141–189.
8. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132. *Eur-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj/eng>
9. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings (recast). *Eur-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/848/oj/eng>
10. Loi n 2005-845 du 26 juillet 2005 de sauvegarde des entreprises. *Legifrance*. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000632645>
11. Dutch Act on Court Approval of Private Composition (WHOA), 2021. *Lvh-advocaten*. URL: <https://lvh-advocaten.nl/en/specialist-areas/companies-in-financial-distress/court-approval-of-a-private-composition-act/>
12. Madaj T. *Prawo upadłościowe i restrukturyzacyjne w Polsce po reformach: implementacja prawa UE*. Warszawa: C.H. Beck. 2025. 560 p.

